

Origen i evolució de la llengua catalana

Origen i formació de la llengua (romanització)

El català a l'edat mitjana

El català al segle XVI, XVII i XVIII. Felip V i els Decrets de Nova Planta

El català al segle XIX

El català al segle XX. Pompeu Fabra i Antoni M. Alcover

Extret de <http://blogs.cpnl.cat/nivelldgranollers/files/2011/01/HIST%C3%92RIA-DE-LA-LLENGUA-NIVELL-D.pdf>

ORIGEN I FORMACIÓ DE LA LLENGUA

La romanització és el procés pel qual els pobles conquerits van assimilar i fer seva la cultura de Roma, que tenia molt més prestigi, començant així el procés de substitució de les llengües autòctones de la zona colonitzada, pel llatí.

Els romans arribaren a Empúries l'any 218 aC i crearen la província Tarraconense.

Primerament hi hagué una fase de bilingüisme amb un ús diglòssic de les llengües: la llengua col·loquial i la llengua culta, de relació amb la civilització romana, fins arribar a la desaparició de les llengües indígenes.

Durant set-cents anys el llatí clàssic gairebé no canvia. Es tracta d'una variant molt estandarditzada i utilitzada pels grans autors llatins, mentre que el llatí vulgar, o llatí parlat, evoluciona al llarg de tota la història de la llengua llatina. Les llengües romàniques són una evolució del llatí vulgar que, com a llengua parlada, és una llengua en contínua evolució i amb diferències dialectals entre les regions de la pròpia Itàlia, i encara més entre els diferents territoris de l'Imperi. En començar la disgregació de l'Imperi, el segle V, l'evolució i la fragmentació de la llengua s'acceleren i accentuen, fins que **el llatí esdevé, a cada província, una altra llengua**, en part igual i en part diferent de la llengua original.

Cap al segle **IX dC** allò que es parlava ja no era llatí, ja eren les incipients llengües romàniques. De fet la primera referència documentada de llur existència és una disposició del concili de Tours (any 813), en la qual es mana als bisbes que tradueixin les homilies (la part més important de la missa) "*in rusticam romanam lingua*", fet que posa de manifest que el poble ja no entenia el llatí.

Però hi ha elements que varen influir en l'evolució del llatí vulgar que va donar pas al català, i que ajuden a entendre per què el llatí va evolucionar de manera diferent als diferents territoris de la Romània:

- **Elements preromans de la llengua catalana: el substrat¹ iberobasc i d'altres**

Abans de l'arribada dels romans, un seguit de pobles d'origen divers (indoeuropeus procedents del nord, grecs, fenicis...), s'havien establert a les terres del nord-est de la Península Ibèrica. Les llengües que parlaven van influir primer en el llatí i posteriorment en la configuració del català; avui dia encara hi ha restes lèxiques d'aquestes llengües.

Al voltant del segle VI aC, com a resultat d'aquesta mescla de cultures, va néixer una civilització autòctona: la civilització ibèrica. Aquesta civilització neix del contacte entre celtes,

1 Restes lingüístiques dels pobles preromans que van influir al llatí i posteriorment a la configuració del català.

grecs i fenicis, i, juntament amb els pobles d'origen basc que poblaren els Pirineus, constitueix el **substrat** iberobasc, el que més va influir en el llatí-català posterior.

- **Indoeuropeu o cèltic.** Lèxic: *balma, blat, maduixa, trencar, banya, camisa...* Topònims: *Besalú, Verdú.*

- **Grec** (arriben a Empúries l'any 600 abans de la nostra era). Lèxic: *palangre, calaix, prestatge...* Topònims: *Empúries, Roses.*

- **Fenici** (arriben a Eivissa al segle VII a.C.). Topònims: *Eivissa, Maó, Tagomago.*

- **Iberobasc.** Lèxic: *bassa, carabassa, esquerra, estalviar, pissarra...* Topònims: *Cardona, Gerri, Tossa, Àneu, Isavarre...*

● **Les invasions germàniques i àrab: el superestrat**

Després de la caiguda de l'Imperi Romà, pobles d'origen germànic (visigots, francs) i més tard els àrabs, van ocupar la Península Ibèrica no van arribar a substituir el llatí, però sí que el van influir. Les petjades d'aquests pobles al llatí vulgar constitueix el superestrat.

- **Elements germànics:** *guerra, guanyar, bandera, espia, guaita, roba, blau, boig...* Abunden els antropònims: *Arnau, Bernat, Elvira, Frederic, Guillem, Raimon...*

- **Elements àrabs:** *talaia, duana, albarà, arròs, sucre, carxofa, alfàbega, massapà, xarop, llebeig, xaloc, rajola, safareig, llimona, taronja, albercoc...* La toponímia és molt abundant: els prefixos *BENI, BINI i AL* són d'origen àrab (*Benimel·là, Benicàssim, Binissalem, Biniali, Binibona, Binicanella, Biniamar, Alcúdia. I antropònims: Mesquida, Rufat, Borja, Bennàssar, Salom, Homar...*

● **L'adstrat: visió diacrònica**

Està format per les llengües que determinen una influència parcial sobre una altra. Normalment aquesta influència és provocada per un període de convivència en un mateix territori. Al llarg de la història, totes les llengües reben influències de les seves veïnes. En el cas del català tenim adstrat occità, castellà, francès... Vegem-ne exemples:

- **Occitans:** cal recordar l'estreta relació entre el poble català i l'occità a l'edat mitjana. A més, els poetes catalans escrivien en aquesta llengua les seves cançons: *faisó, beutat, ambaixada, bacallà, bressol...*

- **Castellans:** el català rep influències del castellà des del segle XIV: *alabar, bàndol, borratxo, broma, burro, buscar, esmorzar, llàstima, mentida, mosso, preguntar, quedar, queixar-se, tarda...*

- **Francesos:** *beixamel, biberó, bidet, bufet, silueta, jardí, patge, llinatge...* el sufix *-ATGE.* Incorporacions més modernes: *croissant, consommé, somier, xofer, hotel...*

- **Italians:** *camerino, adagio, alegre, piano, sonata, soprano, atrezzo, sonet, novel·la...*

EL CATALÀ DURANT L'EDAT MITJANA

Naixement de la llengua s.VIII

Resulta molt difícil de precisar el moment en el qual el català esdevé una llengua romànica ben diferenciada de la llatina. Sembla que fou en els segles VII i VIII quan es produïren els canvis més profunds en el llarg procés que va del llatí al català. Els historiadors consideren que en el segle VIII la llengua que parlaven els habitants del territori de Catalunya era ja català.

Els documents de l'època contenen poques, i poc explícites, al·lusions al fet que llatí i català constituïen dues realitats lingüístiques plenament diferenciades. Cal suposar, però, que la situació no devia ser gaire diferent de la de la Gàl·lia, on els documents contenen referències més abundoses i explícites. Així, els concilis de Magúncia, Reims i Tours (any 813) evidencien que el poble no entén el llatí eclesiàstic i s'acorda, en aquest darrer, de fer la predicació popular *in rusticam Romanam linguam*.

Això no comporta, però, que la llengua accedeixi a l'escriptura. Aquesta serà patrimoni exclusiu del llatí durant molt temps. Recordem que els primers textos escrits íntegrament en català són del segle XII. No obstant això, coneixem en part el *català preliterari* –la llengua parlada entre els inicis del segle IX i finals del XII– gràcies als documents escrits en llatí.

Els escriptors que redacten en llatí les escriptures de compra-venda, actes de qualsevol mena o testaments pensen i parlen en català, que és la llengua del seu entorn. El llatí és una segona llengua, utilitzada gairebé només en l'escriptura. No és estrany, doncs, que, sovint, ja sigui per distracció, perquè vacil·len entre dos mots que creuen sinònims, perquè no troben l'equivalència llatina d'un mot romànic, o bé per altres raons, escriguin paraules i frases breus que són inequívocament catalanes.

Els primers textos en llengua catalana (s. XII)

Fins al segle XII el català no passa a la lletra escrita. Els textos de l'època preliterària, ja siguin històrics, literaris, jurídics o simplement administratius (pactes, títols de venda, testaments, etc.) són redactats en llatí, llengua que usen els únics que dominen l'escriptura: els clergues. Quan comença a fer-se necessari de posar a l'abast del poble les lleis i les normes religioses i socials vigents, les llengües romàniques tindran accés a l'escriptura. Les primeres manifestacions escrites íntegrament en català són precisament religioses i jurídiques.

El més antic d'aquests textos pertany a la primera meitat del segle XII. Es tracta d'un fragment de la traducció del *Forum iudicum*, un codi de lleis visigòtic. De la darrerria del segle XII o del començament del XII són les *Homilies d'Organyà*, primer gran document de la llengua catalana i el text literari més reculat que conservem. Són una col·lecció de sis sermons, amb fragments d'evangelis i epístoles en llatí, que l'autor tradueix i comenta en català.

A partir de la segona meitat del segle XIII una nova classe social, la burgesa, sorgida arran de la crisi del feudalisme i del progrés del comerç, començà a tenir un pes específic cada cop més important en la vida catalana. Aquest fet comportà un seguit de canvis culturals transcendents, entre els quals destaquen l'ús del català com a llengua de cultura en competència amb el llatí i la creació d'una literatura, bàsicament en prosa, destinada a un públic més ampli. L'obra de **Ramon Llull**, se situa en aquest context i representa l'empenta definitiva al català com a llengua de cultura i el naixement de la literatura catalana. Ens hem de referir també al fet que, si bé no en conservem testimonis escrits, és segur que hi hagué una literatura popular que sorgí a l'ensens que la mateixa llengua: cants lírics (d'amor, de tristesa, de joia) i èpics (narracions llegendàries, històriques). Aquestes manifestacions literàries, transmeses oralment, s'han perdut. Això no obstant, els cants èpics són coneguts

en part gràcies a les cançons de gesta prosificades en les *Cròniques* de Jaume I, Desclot i Muntaner.

Finalment, cal recordar l'existència d'un seguit de poetes catalans que, al llarg dels segles XII i XIII, conrearen una poesia culta i profana –la trobadoresca– que era consumida en els cercles cortesans. Ara bé, la llengua que utilitzaren no fou el català, sinó l'occità. Aquest fet es perllongà durant el segle XIV i part del XV. Tot i que els autors anaren catalanitzant –o desprovençalitzant– la llengua que empraven, no és fins al segle XV, amb Ausiàs Marc, que la poesia culta en català assoleix la plena normalitat lingüística.

Ramon Llull (segle XIII)

La contribució més important a la creació de la llengua literària fou l'obra del mallorquí Ramon Llull (1232 - ca. 1316). Llull tenia una clara consciència lingüística i va escriure en català, en àrab i en llatí, amb la voluntat d'arribar entenedorament a tota mena de públic. La importància lingüística de la seva obra catalana rau d'antuvi en el fet d'haver escrit en aquesta llengua, i d'haver-ho fet no solament en la poesia i la narrativa de ficció, sinó també en la prosa científica i filosòfica.

El caràcter autoreflexiu i innovador del seu llenguatge, la recerca de la bellesa de l'estil, fonamentada en la convicció que la veritat de les idees demana la bellesa de l'expressió, i l'afany proselitista són a l'origen de l'actitud teòrica i pràctica de Llull envers la llengua. És precisament aquesta actitud la que transformarà el model lingüístic incipient de la cancelleria reial en un instrument plenament apte per a l'expressió filosòfica i conceptual més subtil, mitjançant la riquesa del desenvolupament lexical i sintàctic a què Llull el sotmeté.

Les quatre grans cròniques

Les quatre grans cròniques –la de Jaume I o *Llibre dels feits*, la de Bernat Desclot, la de Ramon Muntaner i la de Pere el Cerimoniós– constitueixen sengles monuments de la historiografia medieval, i la seva contribució a l'afaiçonament de la prosa catalana és bàsica. En les tres primeres, hom ha volgut trobar-hi exemples de prosificacions de les antigues cançons de gesta catalanes. Segons això, l'únic vestigi d'aquelles composicions originàriament orals estaria en aquests fragments prosificats, és a dir, en aquestes redaccions en prosa d'un text original en vers.

El *Llibre dels feits* (1274?) El *Llibre dels feits* fou escrit sota la direcció del monarca. L'obra, destinada a difondre's oralment, posseeix, en l'ordre lingüístic, un marcat caràcter planer i popular; és fàcil de trobar-hi repeticions i vacil·lacions, mostres de llengua viva i espontània i nombrosos refranys.

La Crònica de Bernat Desclot (1288) narra els fets ocorreguts des del regnat d'Alfons el Cast fins al de Pere el Gran. A diferència de l'anterior, es caracteritza pel seu to curialesc² i objectiu, ben allunyat de l'estil directe i l'expressió personal.

La Crònica de Ramon Muntaner (1325) és la més llarga de totes i abraça el període que va del naixement de Jaume I fins a la coronació d'Alfons III. Tot i que, dins la tradició unificadora de la cancelleria reial, la llengua d'aquesta crònica excel·leix per la seva riquesa estilística i capacitat d'expressió personal. Es tracta d'un estil popular i espontani, una mostra excel·lent del "pus bell catalanesc", per dir-ho amb les seves paraules. L'entusiasme de Ramon Muntaner per la dinastia de Barcelona és paral·lel al que sent per la llengua, el "bell catalanesc", de l'expansió de la qual esdevé un testimoni directe.

² Relatiu a la **Cancelleria Reial**: organisme administratiu i focus de cultura de la Corona Catalanoaragonesa. Fou creada per Jaume I al segle XIII i va ser abolida al segle XVIII. La Cancelleria s'ocupava de redactar tota la documentació administrativa de la Corona. Convertí el català en llengua d'ús oficial de la corona i la codificà. El català substituï a poc a poc el llatí com a llengua de prestigi. Així es convertí en model de llengua a tot el territori.

La *Crònica* de Pere el Cerimoniós fou redactada, sota el control directe del monarca, en plural majestàtic, com la de Jaume I. La seva prosa manca del caràcter viu i popular de les anteriors i, en certs moments, quan adquireix la forma de dietari, esdevé seca i eixuta,

Expansió del català

L'expansió política i geogràfica de la nació catalana durant els segles XIII i XIV comportà també l'expansió geogràfica de la llengua i contribuï a afaïonar-ne l'evolució. El català que es parla a les Illes Balears, al País Valencià i a l'Alguer és la llengua que hi dugueren els repobladors catalans a aquelles terres, provinents de la confederació catalanoaragonesa. Constitueixen els actuals *dialectes consecutius* Balear, Valencià i Alguerès.

La implantació del català en les terres reconquerides va començar a mitjan segle XIII, quan la política catalana va orientar l'expansió cap al sud, un cop fracassat l'intent de constituir un estat pirinenc (Pere I, batalla de Muret). Aquesta expansió, motivada pel creixement demogràfic i econòmic, va començar per la recerca de nous territoris Mediterrani enllà.

La repoblació de Mallorca es va fer amb catalans i catalanes provinents especialment de l'Empordà del Rosselló i d'Occitània, que conjuntament amb el substrat lingüístic dels antics pobladors de les Illes i dels àrabs, van consolidar les actuals característiques de la variant balear. Això queda reflectit en l'abundància de cognoms com *Barceló, Blanes, Rosselló*, en la iodització, la neutralització i l'ús de l'article salat; en gentilicis àrabs com *Mesquida, Omar...*; topònims (*Alcúdia*) i mots del lèxic comú (*ramadam* –gresca.)

València fou repoblada de forma bastant equitativa entre catalans occidentals, orientals i aragonesos, la qual cosa explica les actuals característiques del valencià. Però no solament això, sinó també altres fets com la llargada de la reconquesta, la procedència social dels conqueridors, les característiques del repoblament –més complex que a les Illes–, els substrats àrab i mossàrab, i l'evolució política del País Valencià, dibuixen els trets dialectals.

Com que l'expansió catalana arribà a l'horta de Múrcia (Jaume I, 1266) i s'hi mantingué fins al segle XVI, quan fou cedida a Castella, encara hi queden restes de català (comarca del Carxe) i de catalanismes en el castellà de Múrcia (pernil, pésoles...). A aquest dialecte castellà l'anomenen popularment panotxo.

Pel que fa a l'Alguer, no se sap bé la procedència dels repobladors. Per sabem que a Sardenya el català fou la llengua de l'administració fins al segle XVII: l'últim parlament celebrat sota el domini de la corona espanyola es va fer a la ciutat de Càller i en català. Era l'any 1699. Les característiques dialectals de l'Alguerès són fruit de la influència sarda i italiana i, subsisteix en part, per la fidelitat idiomàtica dels seus parlants.

Segle XV: prosa i poesia

Literatura religiosa: Eiximenis i Vicent Ferrer.

La importància de les creences religioses justifica moltes accions a l'Edat Mitjana. Personatges com Vicent Ferrer, després canonitzat, i Francesc Eiximenis esdevingueren famosos per les seves predicacions i influència.

Eiximenis (1330-1409): Va estudiar a les universitats de París, Roma, Oxford i Colònia, i va viure a València. Més tard, va ser conseller de Joan I. Al final de la seva vida, va ser nomenat bisbe d'Elna. Com a teòleg va defensar la moral tradicional basada en l'autèntic esperit cristià. Per això, va escriure una mena d'enciclopèdia titulada *Lo Crestià*.

Vicent Ferrer (València, 1350-1419): Se'n conserven els sermons que pronunciava perquè uns reportadors que l'acompanyaven els copiaven. Fou predicador, teòleg i polític. Ja en vida tenia fama internacional, arrossegava una multitud de fidels per gran part d'Europa. Donava una visió del món totalment apocalíptica: predicava la fi del món. En el compromís de Casp va fer costat a Ferran d'Antequera de la dinastia dels Trastàmara.

Bernat Metge (Barcelona, 1340/1346-1413)

Fou funcionari reial a la casa de Joan I. Es veié involucrat en un escàndol de corrupció i, en morir sobtadament el rei, Metge va haver de defensar-se d'haver contribuït a la damnació de l'ànima del rei, el qual havia mort sense confessió. Va ser empresonat el 1396 i absolt al cap de 3 anys. Amb la seva obra *Lo Somni*, va contribuir a guanyar-se el perdó i el favor del rei Martí I. Es tracta d'un relat del presumpte somni que té l'autor quan és a la presó, amb el qual es vol guanyar el favor de la monarquia.

Ausiàs Marc i la poesia del segle xv

En poesia Andreu Febrer, traductor de la *Divina Comèdia* de Dant, Pere i Jaume Marc –pare i oncle d'Ausiàs, respectivament– i Jordi de Sant Jordi, contemporani d'Ausiàs, dugueren el llenguatge cap a un progressiu **alliberament de la influència occitana**.

Aquesta tendència havia de culminar amb Ausiàs Marc, en qui els pocs occitanismes residuals són condicionats per la rima i amb qui l'expressió esdevé plenament catalana i moderna, per bé que el seu to moralitzador és deutor dels valors medievals.

La novel·la cavalleresca

En **prosa** l'aportació més interessant és en el terreny de la narrativa de ficció. El *Tirant lo Blanc*, de Joanot Martorell i Martí Joan de Galba, i l'obra anònima *Curial e Güelfa* són dos grans monuments de la novel·la cavalleresca de tots els temps i de la literatura catalana.

Tirant lo Blanc (1460/1490)

En especial, l'obra de **Martorell** ha estat de sempre particularment preuada i considerada un model de gènere novel·lesc. En el *Tirant* coexisteixen dos estils que s'entrecreuen i se superposen l'un a l'altre:

- Un estil elevat, solemne, model d'expressió ret rica i cavalleresca.
- Un estil jocós, pintoresc, amant de les descripcions humorístiques i les situacions grotesques o divertides, que utilitza la ironia, els diàlegs àgils i agosarats, el to col·loquial, els refranys i jocs de paraules, les metàfores obscenes, i que es complau en les escenes picants.

Aquesta constant alternança dels dos estils dóna a l'obra de Martorell una frescor i una tendresa particulars, com no s'havia aconseguit en altres obres, i el contrast entre la solemnitat dels parlaments cortesans o el detall de les descripcions militars i l'expressió atrevida d'alguns personatges o la picardia de les escenes de cambra havien de fer les delícies del lector contemporani i també del lector actual.

Curial e Güelfa

Quant a l'anònim autor de *Curial e Güelfa*, contemporani de Martorell, mostra un bon coneixement de la tradició literària en què s'inscriu i, com aquell, tendeix a barrejar el to greu

amb la paròdia, escriu en un estil fluid i elegant, amb trets dialectals que el situarien en una zona fronterera entre el català oriental i l'occidental.

Joan Roís de Corella i la valenciana prosa

La valenciana prosa és una varietat arrelada en la tradició de la prosa cancelleresca, que n'exagera l'artificiositat, el caràcter llatinitzant i emfàtic, el gust pel desplaçament del verb al final de l'oració, per les construccions d'infinitiu, pel participi de present en funció de clàusula relativa, per les construccions negatives en comptes d'afirmatives (*no tard 'aviat', etc.*), per la supressió del nexa completiu *que*, pels neologismes i per l'acumulació d'adjectius, per la recreació del ritme; una varietat de prosa, en fi, que pretén construir amb els elements de la llengua vulgar un sistema d'expressió culte com el del llatí. L'expressió màxima d'aquest corrent és l'obra de Joan Roís de Corella.

EL CATALÀ DURANT ELS SEGLES XVI, XVII I XVIII

Del segle XVI a mitjan segle XIX s'estén el període de l'anomenada **decadència de la llengua catalana**.

Tanmateix, el concepte s'hauria d'aplicar amb propietat a la història literària catalana més que no pas a la història lingüística, car allò que entrà en un decandiment profund fou, en primer lloc, la creació literària pròpiament dita i, parcialment, l'ús del català en l'escriptura.

De fet, alguns autors menors i una certa classe de literatura popular continuà produint-se en català, com també la documentació jurídica i administrativa fins al començament del segle XVIII. Però, sobretot, el català mai no cessà d'ésser la llengua parlada del poble; llevat d'alguns sectors de l'aristocràcia i de la intel·lectualitat, el desconeixement del castellà restà un fet absolutament normal entre el poble fins que, ben entrat el segle XIX, no es declarà obligatòria l'escolarització dels infants.

Durant el segle XV, va tenir lloc el Compromís de Casp (1412) on es va elegir com a rei Ferran d'Antequera (1410-1416), amb la qual cosa s'introdueix a Catalunya la dinastia castellana dels Trastàmara. La llengua de la cort passa a ser, doncs, la castellana. L'any 1479 es produí la unió dinàstica d'Aragó i Castella, que, malgrat que jurídicament no canvià res, sí que tingué conseqüències negatives per als Països Catalans: pèrdua de força de les classes dirigents autòctones i submissió política de la Corona que posà en perill el català com a llengua de cultura.

Es donà a més la circumstància que Castella passa a ser durant els segles XVI i XVII una potència mundial. És també l'època dels segles d'or de la literatura castellana. La majoria d'escriptors catalans escriuen en castellà i es fa configurant la idea que el català no és una llengua apta per a la literatura ni, en general, per a la cultura, circumstàncies que provoquen un decandiment de la literatura catalana culta.

El 1659 pel Tractat dels Pirineus (en acabar la guerra dels Segadors) els territoris de la Catalunya nord passen a formar part de l'Estat francès. Llavors comencen les prohibicions contra la llengua catalana i una sèrie de mesures paral·leles:

- 1654 expulsió d'eclesiàstics catalans i la seva substitució per clergues francesos;
- 1677 prohibició de predicar en català a la catedral de Perpinyà
- 1682 ordre que exigeix la llengua francesa als rossellonesos per obtenir càrrecs públics i universitaris
- 1700 edicte de Lluís XIV que obliga els jutges, magistrats, notaris... a redactar tota la documentació exclusivament en francès i a usar-lo oralment en les deliberacions.

Però el fet més decisiu pel que fa a l'ensorrament de l'ús del català és la Guerra de Successió: a causa de la mort sense descendència de Carles II el 1700 dues dinasties aposten per ocupar la corona espanyola: Carles, dels Àustria; i Felip, dels Borbó, que, finalment, va vèncer.

El segle XVIII representa un procés d'inflexió en l'etapa de decadència, ja que en la guerra de Successió pel tron d'Espanya, pel qual competien Carles d'Àustria i Felip d'Anjou, els catalans s'arregleraren amb aquell primer i foren finalment vençuts després del setge i la caiguda de Barcelona. Els vencedors borbònics aboliren totes les lleis i institucions de Catalunya i promulgaren els **Decrets de Nova Planta**. Només se'n salvà Menorca, que durant el segle XVIII estigué majoritàriament sota dominació britànica (i, òbviament, les terres nord-catalanes, ja incorporades a França el 1659).

Les conseqüències de la Nova Planta per a l'ús de la llengua catalana foren nombroses:

- a) S'imposà, si més no en teoria, l'espanyol com a única llengua oficial.
- b) Es tancaren totes les universitats de Catalunya i es creà la de Cervera.
- c) Es prohibiren determinats tipus de publicacions populars en català.
- d) Una *pragmàtica* de Carles III imposà l'ensenyament obligatori en espanyol a les escoles (tot i que potser no s'aconseguí *de facto*).
- e) Es prohibiren les representacions teatrals que no fossin en espanyol, etc.

De fet, però, no serà fins al segle XIX que, sota la influència del model d'estat centralitzador eixit de la revolució francesa i de l'imperi napoleònic, moltes d'aquestes prohibicions esdevindran efectives.

I tanmateix, malgrat tot l'aparell jurídic i repressiu de l'estat, el català s'ha mantingut en l'ús oral i espontani com la llengua del poble; no ha estat sinó fins a les grans transformacions econòmiques, demogràfiques i tecnològiques del segle XX –i amb els grans trasbalsos polítics que les han acompanyat–, que ha aparegut la **primera generació catalana** enterament **bilingüe**.

La decadència de la creació literària, llevat de certes manifestacions populars (romances, goigs, teatre), la defecció lingüística de les classes dirigents i la subordinació social i política havien conduït a una situació en què mancava un model de referència propi o en què aquesta funció ja no l'acomplia el català, sinó la llengua forastera.

Certament, el català era al final del segle XVIII la llengua quotidiana de la major part de la població, però la pressió cultural sobre aquesta cada dia era més forta i el camí vers la hibridació lingüística i la conversió en un patuès s'havia iniciat. Aparentment, res no hauria fet sospitar que en un termini relativament curt havia de produir-se una renaixença i, poc després, l'endegament d'un procés de reconstrucció nacional en el qual la llengua hauria d'ocupar una funció primordial i la creació d'un nou model de llengua literària comuna hauria d'arribar, no solament a ésser proposat des d'unes mínimes instàncies de poder recuperades, sinó fins i tot a ésser acceptat pel conjunt de la col·lectivitat. Tanmateix, el camí que havia de menar a aquest objectiu no era planer.

APÈNDIX

Com a represàlia contra els vençuts, Felip V va promulgar els Decrets de Nova Planta, pels quals suprimia les lleis i organismes propis d'Aragó, Regne de València, Illes Balears i Catalunya.

L'objectiu era d'imposar la unificació cultural i lingüística a tot l'estat i implantar el centralisme europeu. El resultat va ser l'abolició de les institucions d'autogovern i l'establiment del castellà com a única llengua oficial del país. Es perdia per primera vegada en la història l'oficialitat de la llengua catalana.

La manca de lligams polítics i culturals ocasionà l'afebliment d'una consciència unitària i apareixen denominacions particularistes de la llengua, com ara valencià, mallorquí... A pesar

del prestigi del castellà i de les prohibicions que hi hagi pogut haver contra la llengua catalana, cal recordar que per substituir una llengua cal conèixer-ne una segona. La major part de la població era analfabeta i no sabia castellà. No és doncs estrany que en estrats socials populars (els més nombrosos) el castellà no penetrés.

Com ja hem destacat anteriorment, un cas especial el representa Menorca. Com a conseqüència de la Guerra de Successió, Espanya lliura, a Anglaterra, Gibraltar i Menorca. Durant quasi tot el segle XVIII, l'illa està sota domini britànic i no l'afecten, per tant, els Decrets de Nova Planta. La llengua oficial continua essent el català, encara que s'utilitza el castellà per a les relacions puntuals entre les autoritats estrangeres i les locals. Menorca viu una autèntica Il·lustració i ofereix a la cultura catalana intel·lectuals de la talla de Joan Ramis i Ramis, autor d'un conjunt d'obres dramàtiques, en les quals sap adaptar, al català, els alexandrins apariats d'origen francès. De les seves obres destaquen els drames: *Lucrecia* (1769), *Arminda* (1775), *Constància* (1779) i la tragicomèdia *Rosaura o el més constant amor* (1783). i Antoni Febrer i Cardona.

EL CATALÀ DURANT EL SEGLE XIX

A Europa, havia aparegut un moviment artístic que influiria en les reivindicacions de les nacions sense estat i en la defensa de la llibertat: **el Romanticisme**. La seva aparició als Països Catalans ocasionà un interès per la llengua, pel passat medieval (l'època de màxim esplendor nacional i cultural) i per la nostra literatura, especialment el folklore i la cultura popular.

Paral·lelament sorgeix a Catalunya (i en menor mesura al País Valencià i a les Balears) un moviment de recuperació de la identitat catalana i de reivindicacions nacionals i polítiques: la **Renaixença**, que abastaria aproximadament el període comprès entre 1830 i 1880. Podem dir que aquest moviment neix sota l'impuls del moviment romàntic, que va promoure una consciència històrica i un interès per les realitats nacionals, i també sota l'impuls de la represa econòmica i de la revolució industrial. Els seus objectius són:

Estudiar i divulgar els escriptors clàssics.

Potenciar el prestigi social de la llengua.

Recollir i divulgar la literatura popular.

Aconseguir en general un nivell de normalitat per a la llengua catalana.

Revitalitzar el conreu de tots els gèneres literaris cultes.

Per això es van recuperar els **Jocs Florals** l'any 1859. Era un certamen literari de passat medieval -s'havien creat el 1324 a Tolosa de Llenguadoc (Occitània) i varen ser importats a Barcelona pel rei Joan I el 1393- recuperat per potenciar la presència del català en la literatura i en la vida social. El seu lema era cantar la pàtria, la fe i l'amor. Els discursos que es pronunciaven cada any en la seva inauguració eren autèntiques proclames catalanistes, pel que fa a la nació i a la llengua.

Un paper importantíssim en la Renaixença el van tenir els escriptors, que van començar a fer del català un ús "normal". Fins llavors havien escrit les seves obres en castellà. Joaquim Rubió i Ors (*Lo Gaiter del Llobregat*) és el primer a reivindicar l'ús exclusiu del català a Barcelona. Els grans escriptors del segle XIX són **Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà i Narcís Oller**. A València exerceix aquesta funció reivindicativa Tomàs Vilarroya. A les Illes, Marià Aguiló es dedica a recollir la cultura popular per retrobar la llengua rica que conservava el poble. Al llarg del segle augmenta el nombre de publicacions en català: *Lo Vertader Català*, *Calendari Català*, *Lo Gay Saber*, *Diari Català*, *La Renaixença*, *L'Esquella de la Torratxa*...

Cal recordar que fins aquesta època cap institució havia fixat la normativa del català, ningú exercia el model lingüístic de referència que havia detingut a l'edat mitjana la Cancelleria Reial. Ara es demanava des d'alguns sectors que algú exercís aquest paper, però hi havia dues tendències que defensaven dos models de llengua força diferenciats: per una banda els que defensaven un català antic inspirat en la llengua medieval; per una altra els que defensaven el català col·loquial com a model d'estàndard.

L'any 1890 la revista l'Avenç (després es dirà l'Avenç) publica una sèrie d'articles en què es va perfilant la necessitat de crear la codificació del català. Es debat l'ús del guionet, de l'apòstrof, l'accentuació gràfica, la lletra ç...